

Is voeren wel goed voor eendekuijens?

N. B. M. BRANTJES EN B. K. STULP

Ganzen staan in de volksmond model voor domheid. Met zijn klassiek geworden onderzoeken heeft Lorenz dit wel gelogenstraft, want ganzen bleken goed te kunnen leren. Spectaculair daarbij was de snelheid en de precisie waarmee de pas uit het ei gekomen kuikens hun 'moeder' leren herkennen, het zogeheten 'inprenten'! Met eenden is het vermoedelijk niet anders. Toch bleek ons dat de moederbinding bij eendekuijens niet volmaakt is en dat dit, in combinatie met een griezelige vorm van 'moederzorg', fatale gevolgen kan hebben. De vraag is, of wat wij zagen het natuurlijke gedrag van eenden is, of een gedrag, dat misschien wel natuurlijk is maar toch uitgelokt werd door de kunstmatige omgeving waarin wij mensen eenden plegen te houden.

Tussen de flat van een van ons (N.Br.) in Haren (Gr.) en een erachter lopende sloot bevindt zich een strook gras, waarop vele eenden grazen. De flatbewoners voeren deze eenden en jammer genoeg niet alleen 's winters als er sneeuw ligt. Doordat óók gedurende de zomer gevoerd wordt zijn de eenden erg lui en hangen ze de hele dag rond de flat. Zo kunnen ze wel goed bekeken worden.

Tabel 1. Kuikentellingen 1980.

datum en tijd	Eendemoeder		
	A	B	C
17 mei 15.00 uur	8	14	9
16.00	6	14	9
18 mei	6	14	9
19 mei	4	14	.
24 mei	.	14	9
25 mei	4	.	.
29 mei	.	12	.
4 juni	.	11	.
3 augustus	0	9	.

Vorig voorjaar, midden mei 1980, kwamen de schattige donzen kuikentjes met hun moeder mee. De precieze dag waarop de kuikentjes verschenen is onbekend, maar op 17 mei leken ze nog niet ouder dan enkele dagen. Tellingen van de kuikens bij drie moeders tonen een snelle aantalsvermindering bij één moeder (tabel). De oorzaak bleken de eenden zelf te zijn, want een aantal malen deed een moedereend een plotselinge uitval naar een kuiken in haar eigen kluit. Dat kuiken werd met de snavel gegrepen en dan een tijdje tegen de grond gehakt. De moedereend ging fors te keer zodat het kuiken daarna verdoofd, of dood, in het gras bleef liggen. Dat het om een eends pak voor de broek ging, bijvoorbeeld na een ondeugende opmerking door het kuiken, leek onwaarschijnlijk. Wat was er dan wel aan de hand? Bij het tellen van de kluit kuikens bleek dat de moeder ná dat uitpikken toch nog haar eigen aantal kuikens overhad. Vermoedelijk was het dus een vreemd eendje, dat gebeten werd.

Toen iemand uit de flat zo'n door eend B halfdood gepikt kuikentje in haar hand liet bijkomen en bij eend A zette, werd het daar liefdevol opgenomen.

Het werd al gauw duidelijk hoe de kuikentjes bij de verkeerde moeder belanden: als moeder eend op pad was zwermden de kuikens wijd uit. Bij het passeren van een andere moeder raakten de kuikens door elkaar, en bleef er wel eens een achter bij de verkeerde. De kuikens van A kwamen zo veel bij B terecht en soms bij C. Speciaal als vanuit de flat werd gevoerd en alle eenden er op af stoven ontstond er verwarring, zodat er als de moedereenden weer opstapten, meestal wel een paar kuikens achter de verkeerde moeder aanliepen. Het goed bedoelde voeren had dus wel tragische gevolgen.

Het waren de kuikens die zich vergisten,

Fig. 1. Moeder B, met haar nog voltallige kroost. Uiteindelijk bracht zij er negen van tot volwassenheid, waarvan er één door een loslopende hond werd vermoord.

Fig. 2. Eendjes voeren: alléén in de winter!

want juist als een moedereend een kuiken begon te verjagen, kroop het naar haar toe, alsof het bescherming zocht bij wat het waarschijnlijk voor zijn moeder hield. Het fatale gevolg was dat die eend nog feller pikte, het kuiken tenslotte vastgreep en door het gras wreef. De moedereend wist dus wel precies welke kuikens wel en welke niet van haar waren, maar bij de kuikens was de 'inprenting' niet goed genoeg om de eigen moeder te onderscheiden. Tenminste niet in het begin. Want de hierboven geschetste mishandeling werd alléén op 17 en 18 mei waargenomen. Het kan ook zijn dat toen alle 'domme' kuikens al dood waren (bij A de helft in 2 dagen).

Merkwaardig genoeg waren het steeds de kuikens van A die bij B (5 × gezien) of bij C (2 × gezien) werden mishandeld. Slechts één keer snelde A haar kuiken te hulp en viel C aan. De andere keren was A te ver weg en was het kuikentje verloren. Dit verschil in moedereffect tussen A, B en C leek ook zichtbaar als de families door het gras liepen. Soms bleef er een kuikentje achter, terwijl de andere vooruit gingen. De moeder, zelf halverwege, riep dan regelmatig haar kuikens bijeen. Bij A was soms een tweestrijd zichtbaar: de achterblijvers ophalen of de vooruitlopers in het oog houden? Zeker als de achterblijvers tussen de struiken de weg kwijtraakten, en piepend hun moeder liepen

te zoeken. Moeders B en C hielden hun kuikens beter bijeen dan A. Was het lokgeluid van A minder effectief, of waren haar jongen minder gehoorzaam? Hoe zulke ongehoorzaamheid dodelijke gevolgen kan hebben demonstreerde een kauwtje door zich kalm stappend tussen de moedereend en enkele verspreide kuikens te manoeuvreren, en dan plots uit te vallen naar een geïsoleerd kuiken. Het was steeds bij moeder A, die dan wel haar kuiken te hulp snelde en de kauw verjoeg. Maar als er niet één, maar een troep kauwen was geweest, zou haar hulp niet gebaat hebben.

Dat moedereenden vreemde kuikens verjagen kan hard lijken, maar het is wel verantwoord. Anders zou ze meer kuikens krijgen dan ze kan verzorgen. Uit een onderzoek over geheel Nederland concludeert Eygenraam (1) ook dat kuikens zelden geadopteerd worden na de 1e dag, omdat moeders en haar jongen zich vijandig gedragen tegen kuikens van vreemde nesten.

Nu vragen wij ons af, of het bij in het wild levende eenden ook voorkomt dat kuikens hun eigen moeder niet herkennen? Of bewaren de moeders daar een grotere onderlinge afstand? Is de onnatuurlijke situatie rond de flat, waarbij het voeren speciaal het gedragspatroon van de moedereenden beïnvloed heeft, oorzaak van het kuiken-pikken?

Literatuur

Eygenraam, J. A. 1957 The sex ratio and the production of the mallard, *Anas platyrhynchos* L. *Ardea* 45 117-147.